

ФІЛОСОФІЯ СЬОГОДЕННЯ. СОЦІАЛЬНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

І.В. Книш, докторант кафедри менеджменту
та інноваційних технологій соціокультурної діяльності,
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова, м. Київ, Україна

*Всё, что мы имеем в жизни, мы либо заслужили,
либо допустили.*

Неизвестный автор

*— Эх, Киса, — сказал Остап, — мы чужие на этом
празднике жизни.*

Илья Ильф, Евгений Петров,
“Двенадцать стульев”

СПЕЦИФІКА СВІТОГЛЯДНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ЧЕРЕЗ COVID-19

Подано концепцію Чорного лебедя, з'ясовано властивості та світоглядний вплив цього феномену, здійснено спробу його транспонування на ситуацію навколо COVID19. Констатовано, що хвороби, збудник яких убиватиме свого носія, можна наперед уважати вразливими, натомість ті, чий збудник виявиться потенційним тригером, матимуть більші шанси на виживання. Наголошено на трансформації світоглядних, онтологічних, аксіологічних і гносеологічних чинників за умов надзвичайної ситуації. Висвітлено історію карантину й упроваджені заходи "звуження меж" людини. Залучено до розгляду наслідки перебування у самоізоляції на прикладах із біографій відомих діячів науки та культури. Зазначено, що дистанціювання у реальному світі зумовлює віддалення людей один від одного, а у віртуальному — їх зближення, що сприяє формуванню своєрідного комунікаційного середовища. Акцентовано на нових різновидах "варіювання меж" людини, освіти (дистанційна) і праці (віддалена), які постали завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям.

Ключові слова: COVID-19, коронавірус, Чорний лебідь, тригер, надзвичайна ситуація, карантин, світогляд, "варіювання (звуження / розширення) меж" людини, ваганти, реальне / віртуальне середовище, комунікація, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційна освіта.

Постановка проблеми. Давно відомий парадокс, спрямований проти ймовірного інтерпретування індукції Карлом Поппером [39, с. 252], про те, що до відкриття Австралійського континенту населення Старого Світу було впевнене у тому, що всі лебеді — білі. Проте орнітологи довели, що існують і чорні представники цього виду. Зазначений парадокс економіст і філософ Нассім Талеб обрав за підґрунтя своєї концепції "Чорного лебедя".

Події останніх місяців наводять на думку, що пандемії коронавірусу 2020 року притаманні всі визначальні риси Чорного лебедя: ретроспективна передбачуваність, винятковість і потужність впливу. Віддалення людей у реальному середовищі, зумовлене вимушеним / добровільним фізичним дистанціюванням, спонукає їх до зближення у віртуальному з використанням інформаційно-комунікаційних технологій. Одночасно виникає специфічне комунікаційне середовище, а отже, світоглядні (й не тільки) чинники зазнають змін, що потребує ґрунтового аналізу. Інновації, які розроблятимуться з урахуванням умов

ізолювання ("звуження меж") людини, мають сприяти її "розширенню" й урахувати нові реалії. Це закономірно позначиться на економічній, політичній, соціальній тощо сферах. Тому подальший розгляд світоглядних трансформацій у контексті історії карантину, надзвичайної ситуації й упроваджених заходів "звуження меж" людини на часі та має важливе наукове значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники докладають посутніх зусиль до вивчення комплексу подій і явищ, пов'язаних із коронавірусом. Так, Зоя Звinyaцьківська і Владислав Бовсуновський виявили "слабкі місця" сучасного українського соціуму: армія, медицина й освіта. На протипагу їм, Всеволод Некрасов на підставі аналізу діяльності деяких зарубіжних і вітчизняних компаній (зокрема, "Епіцентру", "Укрпошти" та "Розетки") дійшов висновку, що пандемія дала поштовх для їх подальшого економічного зростання. Ліна Сальникова і Варвара Перцова у своїх публікаціях навели доречні приклади із життя відомих людей, які свого часу теж перебували у самоізоляції.

Проте, як ми переконалися, до пандемії коронавірусу обмеження контактів і пересування населення з метою запобігання можливому поширенню інфекції майже не було об'єктом осмислення. Це спостереження так само стосується питань про "варіювання меж" людини в умовах ізоляції та пошук альтернативних ресурсів і середовищ для життєдіяльності. Сьогодні, як ніколи, склалися сприятливі передумови для всебічного розгляду зазначеної проблематики, найперше на рівні трансформації світоглядних, онтологічних, аксіологічних, гносеологічних та інших чинників.

Метою статті є дослідження світоглядних трансформацій, які відбуваються у соціумі за умов надзвичайної ситуації, пов'язаної з пандемією COVID19.

Виклад основного матеріалу. Нассім Талеб, розмірковуючи про "Чорного лебедя", мав на думці подію, "... якій властиві... винятковість, сила впливу і ретроспективна (але не перспективна) передбачуваність" [30, с. 10]. Винятковість визначається «аномальністю, оскільки ніщо у минулому її не віщувало» [30, с. 10]. Така подія обов'язково повинна справляти потужний вплив, особливо світоглядний, адже "... людська природа змушує нас вигадувати пояснення того, що трапилось, після (курсив – Н. Т.) того, як воно сталося, роблячи подію, спочатку сприйняту як сюрприз, поясненою та передбаченою" [30, с. 10].

Отже, за Нассімом Талебом, будь-яка модель має містити тільки відомі та передбачувані ризики, а також "можливі несподіванки". "Неможливі несподіванки" стають, як засвідчило авторське дослідження ринку нерухомості, біржової діяльності та соціального поступу, рушіями соціокультурного розвитку. Неухильне лавиноподібне зростання обсягів інформації, а також домінування "правопівкульного" мислення детермінують некритичне її засвоєння, стають на заваді її раціональному осмисленню, посилюють нерелективність, емоційність, імпульсивність у виборі цілей діяльності особистості та придатних для цього способів і засобів, що провокує зростання Чорних лебедів (нових знань, що заперечують попередні) [12, с. 457–458].

Доречним прикладом тут можна визнати ситуацію з коронавірусом (COVID19), що її наразі переживає людство. Поперше, його винятковість визначається аномальністю (як переважно онтологічні чинники). До 1965 року про віруси цієї групи взагалі не було відомо, і навіть після виявлення вони не привертати значної уваги дослідників аж до 2002–2003 років, коли у Китаї відбувся спалах атипової пневмонії внаслідок тяжкого гострого респіраторного синдрому (TPPC, SARS), призвідцем якого виявився коронавірус SARSCoV. Відтоді він уже неодноразово давався взнаки: у 2012 році коронавірус MERSCoV став збудником близькосхідного респіраторного синдрому (MERS); у 2019 році коронавірус SARSCoV2 спричинив пневмонію знову-таки у Китаї. Подруге, саме останній, як ми переконуємося на власні очі, виявився надзвичайно потужним, охопивши понад 100 країн світу (за даними Center for Systems Science and Engineering at Johns Hopkins University [33]) і призвівши до пандемії [34]. Потретье, людська природа спонукала всіх, від широкого загалу до фахівців з різних галузей знань, до негайних пошуків пояснення (як гносеологічні чинники) цього феномену після того, як його було зафіксовано.

Вважаємо за потрібне констатувати той факт, що сам Нассім Талеб, заперечує, що пандемія коронавірусу – це "Чорний лебідь" [16], оскільки людство вже про нього мало

деяку інформацію. Але, як зазначають дослідники, попередній коронавірус SARS-CoV2, за останній рік зазнав значних мутацій та трансформацій.

Засоби масової інформації на всі лади почали тлумачити інформацію щодо коронавірусу. Спочатку (як світоглядні та аксіологічні чинники) з'явилися різні, часом діаметрально протилежні погляди на ситуацію, що її більшість людей тоді не сприймала серйозно. Уподібнившись до “білого шуму”, інформація про COVID-19 поступово перетворювалася на хаос, і люди втрачали спроможність відокремити правду від фейків. Зайвої драматичності виниклому стихійному (або керованому?) безладу надавали статистичні дані про приголомшливі темпи розповсюдження пандемії та загрозливий рівень смертності. Екстрені новинні випуски перетворилися на таку собі висококонцентровану гримучу суміш зі страху, тривоги, розчарування, зловтіхи тощо, впорскувану в масову свідомість. Свого апогею в думках, почуттях та діях людей досягла шопінгоманія, й одразу, незалежно від рівня економічного розвитку країни, постав ажіотажний попит на макарони, туалетний папір, консерви тощо. Згодом ЗМІ почали віщати в унісон, упорядковуючи та скеровуючи інформаційний хаос. Тому чим більше людина, стероризована масмедійними жахачками та власними побоюваннями (й унаслідок цього геть знесилена), понад усе прагнула отримати відповіді на свої численні запитання, читаючи, дивлячись, слухаючи, тим насправді менше отримувала інформації (обсяг завеликий, рівень інформованості – замалий). Так несподіванка Чорного лебедя-коронавірусу невдовзі перетворилася на передбачений, пояснений і зрозумілий доконаний факт. Переситившись новим видовищем і втомившись від обмежень та хвилювань, із ним пов'язаних, суспільство помалу, проте неухильно почало втрачати інтерес до набридлої теми.

Урядовці, ввівши режим надзвичайної ситуації та запровадивши карантин, одночасно започаткували і його дискредитування (як переважно аксіологічні чинники): обов'язок сплачувати працівникам заробітну плату впродовж вимушеного простою переклали на плечі роботодавців (унаслідок чого невдовзі почалися масові звільнення), профілактику та самоізоляцію – на населення, продовольче забезпечення – на мережеві супермаркети (які самітово зреагували, підвищивши ціни на соціальні продукти) [1], ба навіть мафію [18], лікування – на хворих, смерть – на померлих [13], тотальний нагляд – на Великого Брата [10] тощо. Далі за всіх пішов, напевне, президент Сполучених Штатів Америки Дональд Трамп, підписавши указ від 6 квітня 2020 року про використання ресурсів Місяця [44].

Австралійський вірусолог, лауреат Нобелівської премії в галузі фізіології / медицини 1960 року, відзначений за відкриття штучної імунної толерантності, сер Френк Бьорнет стверджував, що найбільш смертоносні хвороби – це ті, які щойно з'явилися. Надагресивного паразита, який убиває свого хазяїна, можна наперед уважати переможеним, оскільки без нього паразит не зможе вижити, а отже, й поширитися. Тому нові різновиди збудників відіграватимуть роль *тригерів* (від англ. *trigger* – спусковий гачок) для пандемій, водночас мікроби / віруси, які зможуть пристосуватися й існувати “кочом” хазяїна, не вбиваючи його, матимуть значно більший життєвий потенціал [38]. Але у випадку коронавірусу все складніше, адже він упродовж майже 7 діб зберігає здатність до виживання поза носієм.

Звичайно, пандемія коронавірусу не перша, що струснула світ. Страх перед смертоносними хворобами закарбований у історичній пам'яті людства: чума Антоніна (кір або віспа) в 165 році н. е. призвела до смерті навіть римського імператора Марка Аврелія; чума Юстиніана, збудником якої була *Yersinia pestis*, у 541 році поширилася з Північної Африки через Середземне море на Константинополь та інші міста. Згодом спалахнула епідемія 1348–1350 років, спричинена тим самим збудником, але цього разу поширювана переважно блохами та повітряно-крапельним шляхом. Ця хвороба рухалася Шовковим шляхом до Афганістану, Індії, Персії, Константинополя, а потім через Середземне море – до Італії та решти європейських країн. Початок ХХ століття позначений пандемією іспанського грипу 1918–1920 років, що, за різними оцінками, забрала життя від 17 до 50 мільйонів осіб і досі вважається найжахливішою.

Людство постійно намагалося боротися зі збудниками таких хвороб, створюючи ліки, здійснюючи вакцинацію тощо. Неабияку роль у цьому протистоянні відіграло просте усвідомлення того, що поширенню хвороби можна запобігти, унеможлививши передачу збуд-

ника. Тут одним із дієвих методів виявився карантин, уперше введений у 1665 році в селищі Ім (Euam) у графстві Дербішир. За переказами, місцевий кравець Олександр Хедфілд вирішив просушити вологу тканину, отриману з охопленого чумою Лондону. Він з підмайстром Джорджем Вікарсом інфікувалися першими через блох, які були у тканині. Тоді місцевий священник Вільям Момпессон розробив план карантину. По-перше, він уклав угоду із графом Девонширським, який мав забезпечувати Ім усім необхідним. Посильні з Чатсворту залишали товари на відстані приблизно 1 км від селища на межовому камінні, в якому було зроблено заглиблення, наповнені оцтом (антисептиком), куди мешканці Іму клали гроші. По-друге, вони погодилися самоізолюватися, тобто триматися на відстані один від одного, не відвідувати рідних і сусідів, швидко ховати померлих. Карантин, що тривав упродовж року, довів свою ефективність, адже вчасно вжиті суворі заходи зупинили чуму, не давши їй розповсюдитися на інші території [17].

У 1830-1831 роках у Росії лютувала холера. Зупинилася торгівля, населені пункти підпали під карантинні обмеження. Російський письменник Олександр Герцен, що тоді перебував у Москві, у головній праці свого життя “Минуле і думи” так висвітлював події, свідком яких став: “Холера – це слово, таке знайоме тепер у Європі, домашнє в Росії до того, що якийсь патріотичний поет називає холеру єдиною вірною союзницею Миколи, – пролунало тоді вперше на півночі. Усе тремтіло <від> страшної зарази, яка просувалася Волгою до Москви. Перебільшені чутки сповнювали жахом уяву. Хвороба йшла капризно, зупинялася, перестрибувала, здавалось, оминула Москву, і раптом грізна звістка “Холера в Москві!” – поширилася містом” [6, с. 129]. “... всіх зустріли смердючим хлористим вапном, “оцтом чотирьох розбійників” і такою дієтою, яка сама без хлору і холери могла вкласти людину в ліжку” [6, с. 129]. Місто набуло геть іншого вигляду: “Екіпажів було менше, похмурі натовпи люду стояли на перехрестях і вели мову про отруювачів; карети, що возили хворих, кроком рухалися, супроводжувані поліцейськими; люди уникали чорних фур із трупами. Бюлетені про хворобу друкувалися двічі на день. Місто було оточене, як у воєнний час, і солдати застрелили якогось бідного дячка, що пробирався через річку. ... страх перед хворобою відібрив страх перед владою, мешканці ремствували, а тут звістка за звісткою – що той занедужав, що такий помер...” [6, с. 130].

До засобів боротьби з поширенням холери належав і спеціальний молебень, упродовж якого митрополит Філарет виголосив натхненну проповідь, що “перевершила решту; він узяв текстом, як ангел запропонував, щоб покарати, Давидові обрати війну, голод або чуму; Давид обрав чуму”. Роздратований цар Микола доручив міністрові двору князеві Волконському “намилити Філарету голову і погрожував його відправити митрополитом до Грузії” [6, с. 131]. Молебень “так само мало допоміг від зарази, як і хлористе вапно; хвороба збільшувалася” [6, с. 131].

Зупинити ж холеру вдалося завдяки зваженому підходу генерал-губернатора Д. В. Голіцина, що його Олександр Герцен характеризує як людину благородну, освічену і шановану. Князь “захопив московську громаду, й якоесь усе залагодилося по-домашньому, тобто без особливого втручання уряду. Склався комітет із почесних мешканців – багатих поміщиків і купців. Кожен член узяв собі одну із частин Москви. За кілька днів було відкрито двадцять лікарень, вони не коштували уряду жодної копійки, все було зроблено на пожертви. Купці давали безкоштовно все, що потрібно для лікарень, – ковдри, білизну і теплий одяг, який залишали тим, хто одужував” [6, с. 132].

Пізніше, у 1849 році, письменник став свідком іншого перебігу епідемії холери – в Парижі: “Хвороба лютувала страшно. Червнева спека їй сприяла, бідні люди помирили, як мухи; міщани тікали з Парижа, інші сиділи замкнувшись. Уряд, виключно перейнятий своєю боротьбою проти революціонерів, не думав учинити дієві заходи. Мізерні пожертви не відповідали вимогам. Бідні робітники залишалися покинутими напризволяще, у лікарнях не було вдосталь ліжок, поліції бракувало домовин, і в будинках, напхот напханих різними сім’ями, тіла залишалися дні по два у внутрішніх кімнатах” [6, с. 131-132].

Повернемося до подій 1830-1831 років та деяких їхніх наслідків. Славетний поет, прозаїк і драматург Олександр Пушкін, затримавшись через холерний карантин у Болдіні, впродовж трьох місяців завершив роботу над романом “Євгеній Онегін”, “Повістями Бел-

кіна” і “Маленькими трагедіями” [23]. (Цей феномен згодом навіть увійшов у історію класичної російської літератури під назвою “Болдінська осінь”.) Іншого митця, Євгенія Баратинського, холерний карантин застав у маєтку поблизу Казані, де він уперше випробував свої сили у прозі, створивши містичну повість “Перстень” [24]. Так режим самоізоляції, гранично обмеживши замкнену у вузькому, переважно родинному, колі людину, спонукав її до пошуків нових можливостей для комунікації, а отже, й формування специфічного мовно-естетичного ідеалу, втіленого у спілкуванні з уявними читачами.

Звичайно, вивільнена творча енергія живила не тільки мистецькі відкриття, засвідчуючи, що за часів Чорних лебедів людство, прагнучи вижити, виявляє невідпорну здатність до самоорганізації й усебічної реалізації свого творчого потенціалу. Один із творців класичної фізики сер Ісаак Ньютон під час епідемії чуми 1665 року, вдаючись до “соціального дистанціювання” у маєтку Вулсторп, неподалік від Кембриджу, відкрив закон всесвітнього тяжіння, “метод плинних кількостей, або повільних переходів”, відомий як інтегральне обчислення, або “обчислення похідних”, і “теорію світла” [23].

І знову до мистецтва і сьогодення. Ситуація з коронавірусом викликала неабиякий творчий резонанс у середовищі вагантів XXI століття. Найоперативніше, як зазвичай, зреагував пісенний жанр (“Утром в газете – вечером в куплете”). Американські військові ветерани Мет Бест і Тім Монтана [26], RADIO ТАПОК [40], “Comedy Club” [14], київський гурт “Широкий лан” [25], Гарік Кричевський [5], “Лісапетний батальйон” [21], Тарас Стадницький із “VIP Тернопіль” [27], фронтмен сумської групи “Кайа” Олександр Мілош [28; 29], інші численні колективи та виконавці з усього світу створили й заспівали пісні про карантин, чимало з яких, даруйте за каламбур, стали вірусними. (Окреслене питання настільки розлоге і цікаве, що може стати темою спеціального дослідження.)

“Карантинний” доробок сум’янина спонукав нас до роздумів, зануривши у вир асоціацій. Звичайно, творчий задум Олександра Мілоша може мати з ними обмаль спільного, проте з’ява сопілки у відео на пісню “Сиди вдома, п...!!!”, покликування до гоголівських творів [7], теми експропріації землі, особистісного вибору тощо, на наше переконання, не є випадковими. Тож далі про це докладніше.

По-перше, сопілка, близька родичка флейти. Вона відсилає до номадичних практик, використаних, зокрема, під час дитячого хрестового походу 1212 року. Тоді десятирічний Ніколас із Кельну заявив, що бачив у небі хрест, який знаменує хрестовий похід. Незважаючи на те, що король Фрідріх II наклав на нього заборону, навколо Ніколаса зібралось майже 20 тисяч дітей. Історичні документи свідчать, що для залучення прибічників, вік яких не перевищував 12 років, Ніколас удався до впливу музики й ораторського мистецтва. Тут доречна і легенда про шуролова-музиканта, якому магістрат Гамельна відмовився сплатити заслужену винагороду за порятунок міста від шурів. Ображений шуролов, граючи на флейті, вивів з міста всіх дітей, які зникли безслідно.

По-друге, образ Хоми Брута. Чи випадково відеоряд пісні “Сиди вдома, п...!!!” являє собою фрагмент класичної екранізації “Вія”? (Йдеться про епізод, коли Хома Брут, якого щойно попід руки вивели з церкви після другої “нічної варті”, раптом відчуває нестримне бажання танцювати.) Сама постать “філософа”-невдахи, зосібна його ім’я, надто промовисто, щоб оминати їх увагою. Напевне, за слушним спостереженням дослідниці Людмили Дениско, визначальним тут є “поєднання власне українського символічного Хома та західноєвропейського Брут як тенденція розвитку української філософії” [9, с. 90]. На нашу думку, ім’я цього гоголівського персонажа увіразнює протистояння між “латинянами” та “грекофілами”, що вийшло “далеко за межі суперечки з приводу окремих богословських питань” і охопило проблеми “книжкової справи, ставлення до духовної спадщини, трансформації освітньо-виховних практик, традицій і культури” [15, с. 83]. Латиняни, спокуючись зміною українських традицій та обрядів, із самого початку прирекла себе на поразку.

Подієво-настрійний коронавірусний стрижень пісні Олександра Мілоша “занурено” в самотнє середовище українського етносу з його ментальністю, світосприйняттям, психологією, звичаєвістю тощо. У аудіовізуальному вирі старого кіна вчувається заклик до творення певної культури, обрання способу побутування, поведінкової стратегії тощо. Цей вибір українці, як і Хома Брут, укотре мають робити під тиском обставин, з примусу, в

ситуації посутнього “звуження меж”, перманентних намагань влади змінити традиційну українську культуру, спосіб життя, виробництво тощо. “Фундаментального світоглядного вибору Хома Брут зробити не зміг” [9, с. 91], а що оберуть і як учинять українці зі своїм багатим досвідом номадичних практик, про який ішлося у наших раніших працях [15]?

Уподібнення коронавірусу до представників світу нижчої демонології (чортів, відьом, вурдалаків, упирів тощо) переконує в його приналежності до простору гріхопадіння. Якщо з демонами допомагали боротись особливі заклінання, молитви, обряди, від яких проймає священний трепет, то впроваджені карантинні заходи у тексті та відеоряді пісні “17 тисяч гривень” зображено вельми саркастично.

Пандемія COVID19 змусила весь світ тремтіти від жаху, а, за Миколою Гоголем, то-вариш Хома Брута по бурсі переконано стверджував, що “філософ” пропав через те, що злякався, хоча достатньо було б плюнути клятій відьмі на хвіст. У випадку з COVID19 першою реакцією всього світу був страх; згодом, розібравшись у ситуації, приборкавши інформаційні потоки, вживши антиепідемічні заходи, людство опанувало себе, тому й не зникло. “Плюнути” на коронавірус уже не вдасться (масковий режим!), натомість на часі докорінна зміна застарілих методів і засобів боротьби з інфекціями.

Власне надзвичайна ситуація, на нашу думку, виразно покликується до фантасмагоричного карнавалю світу гоголівського “Вія”, де рівноправно співіснують і взаємозумовлюються середовища реальності та віртуальності. Тому, переходячи з одного до іншого, герої повісті не стикаються із чимось принципово новим – тут усе їм добре знайоме і близьке, що доводять атрибути сміхової культури (сутички між риториками та філософами, їхні подорожі “на кондиції”, описи хутору, козацькі оповідки про відьомські витівки тощо). Герої нашого часу впритул зіткнулись із малодослідженим віртуальним середовищем, в якому відтепер їм доведеться облаштовуватися, формуючи відповідні світоглядні цінності. Й усе тому, що реальність виявилася переважно неспроможною перед лицем такого виклику сучасному світові, як коронавірус.

Як і Хома Брут, який має певний стосунок до науки, поєднуючи в собі протилежні начала, людство переосмислило і ще раз усвідомило її велике значення. А головне, що, крім страху і цікавості, в очі Вієві Хому Брута змусило поглянути бажання пізнати невідоме, те, що нікому доти не довелося бачити, та залишитися живим. Перед людством, що вічнавіч зустрілось із сьогочасним Вієм-коронавірусом, постало нагальне питання про виживання. Яскравим прикладом тут може бути показник смертності від коронавірусу медичних працівників, що, на нашу думку, свідчить найперше про їхню нефаховість. Гарний лікар – це живий (а не мертвий чи хворий) лікар. Сам Віій, як і COVID19, звісно, моторошний, але його погляд, що без жалю викриває і передумови, і наслідки, сильніший за жах, який не можна ані висловити, ані усвідомити.

Подібно до представників нижчої демонології, коронавірус став майже невичерпним джерелом страхів, але для вагантів новітньої доби він перетворився на зручний привід для сатиричного викриття суспільних вад, адже світогляд новочасної людини значно ширший порівняно зі світосприйняттям представника XIX століття. Саме це й унаочнює творчий доробок геніального Миколи Гоголя, що його, за спостереженнями Анни Отіної, варто осмислювати “як культуру гри і як гру культури в її історичному (XIX столітті) і позачасовому змістах” [22].

Отже, ваганти, як завжди, на передовій. Саме вони вчергове підтримують людей, усе-ляючи оптимізм і сподівання на краще, вчергове демонструють неспроможність владної верхівки залатати “діряві дахи” економіки, політики, культури, побуту тощо.

Вельми показовим виявився і перехід державних, соціальних, культурних тощо установ у віртуальне середовище. Видовищні послуги в онлайн-режимі потенційним відвідувачам надали музеї, художні галереї [8; 35; 41; 42; 43 та ін.], театри [4; 36; 45 тощо]; навіть храми [31] почали працювати дистанційно. Іноді віртуальні відвідини змушували згадати криловський “Квартет”, але не з вини учасників дійства, а з технічних причин (асинхронність аудіо й відео та ін.). Сподіваємося, ба швидше переконані, трохи згодом відповідні фахівці успішно розв’яжуть ці проблеми, і ми, сидячи у своєму фотелі з філіжанкою запашної кави, насолоджуватимемося спогляданням мальовничих краєвидів, живописних

полотен і скульптур, відвідуванням усесвітньо відомих локацій, талановитою грою акторів і музикантів. Так зі “звуженням меж” людей у реальному середовищі відкриваються потенційні можливості для їх “розширення” у віртуальному.

Сьогодні, коли над світом “гримить гроза”, він, за влучним висловом Олександра Герцена, став “нарівні з обставинами”, хоча кожна держава протистоїть коронавірусу переважно самотужки. І тут передусім найбільш цінним і повчальним видається досвід самоорганізації свідомої громадськості за фінансової підтримки соціально відповідального бізнесу.

Щодо карантинних заходів, то, за міркуваннями Жана Бодрійяра, саме надмірне захоплення сучасної медицини стерильністю сприяє поширенню імунних захворювань. У надстерильному просторі тіло поступово втрачає здатність захищатися. “В операційних приміщеннях профілактика така, щоб жоден мікроб, жодна бактерія не могли вижити. Проте саме тут можна побачити виникнення таємних, аномальних вірусних хвороб, тому що віруси починають розповсюдження, шойно для них створюється вільне середовище. Там, де знищено старі інфекції, в ідеальному клінічному середовищі з’являється невловима “патологія, народжена самою дезінфекцією” [3, с. 91]. “Якщо СНІД, тероризм, економічний крах, електронні віруси опанували колективною уявою... тому, що вони... відмінні від епізодів ірраціонального світу. ... в цих явищах присутня вся логіка нашої системи; вони – її сенсаційний прояв... який підпорядкований одному і тому ж протоколу вірулентності та випромінювання, сам вплив якого на уяву вже є вірусним... Найменшого вірусу... достатньо, щоб створити загрозу дестабілізації інформаційних систем. ... СНІД, крах, інформаційні віруси – все це лише видима частина катастрофи, 90 % якої приховано у віртуальному світі... Проте вже сьогодні... можна спостерігати початок кінця якогось процесу мислення” [3, с. 98–101].

“Звуження меж” об’єктивної реальності, що відбулося, змусило (і змушуватиме надалі) всіх (людей, віруси тощо) завдяки “розширенню меж” торувати нові шляхи та знаходити / створювати альтернативні середовища для свого існування. Віруси, переконаний Жан Бодрійяр, завдяки “розширенню меж / середовища”, зумовленому “звуженням меж” людини (карантин, обмеження реальності тощо), стерильності та дезінфекції – “розширилися” і набули здатності до мутування та розповсюдження, що в подальшому передбачувано може призвести до глобальних наслідків.

Більшість же людей у стані “звуження меж” через карантин особливо гостро відчують комунікативний дискомфорт і шукають розради / порятунку у віртуальному просторі. І тут у пригоді стають інформаційно-комунікативні технології. Переважно завдяки їм і вивільненому часу ми набуваємо більшої здатності до спілкування. Якщо раніше розмова, листування тощо визначалися часопросторовими межами та зводилися до стислих повідомлень або лапідарних діалогів, то нині, коли “незнайомі” та “далекі” набагато швидше стають “знайомими” та “близькими”, карантин спонукає до трансформування усталеного мовно-естетичного ідеалу.

Віртуальне середовище вможливорює переорієнтацію зі стаціонарної роботи та навчання на “віртуальну” діяльність, даючи неабиякі переваги та шанс піднятися кар’єрними сходинками, зберегти своє робоче місце, продовжити / завершити навчання тощо. Таким чином, зі зміною економічної, політичної, соціальної складових суспільного життя трансформуються й інші (гносеологічна, світоглядна, аксіологічна, онтологічна та ін.) чинники. Тому наразі постає нагальна потреба скорегувати пріоритети освітньої галузі з метою підготовки фахівця, коло знань якого не буде обмежене раз і назавжди заданими *hard skills* – “жорсткими” навичками у галузі формалізованих технологій (фінанси, логістика, маркетинг тощо), здатного сприймати зміни, впливати на них, а також змінюватися, тобто набувати нових умінь і навичок – *soft skills* – “м’яких”, менш формалізованих, необхідних у будь-якій професії.

Зіставна характеристика *hard skills i soft skills* [32]

Hard skills	Soft skills
Компетентність вузькоспеціальна	Компетенції міжпрофесійні, універсальні
Експертиза – діють у межах конкретної професії, сталих умовах і формалізованому процесі роботи	Цінності – корисні для будь-якого виду діяльності
Технічні знання / кваліфікація	Релевантний діям поведінковий патерн
Критичні у короткочасній перспективі	Критичні у тривалій перспективі
Швидкий розвиток, ефективність під час розв'язання типових завдань, характерних для певної галузі діяльності	Повільніший розвиток; дозволяють швидко адаптуватися до нових умов, змінювати сферу діяльності, розв'язувати нестандартні завдання
Реалізація пов'язана з незначними зусиллями, досягнення належних результатів гарантоване (за умов дотримання базових критеріїв: мотивованості, здатності до навчання тощо)	Реалізація пов'язана зі значними зусиллями, досягнення необхідного рівня не гарантоване («межа» компетенцій, глибока інтеграція в структуру особистості тощо)
Практично не схильні до зворотного розвитку	За певних умов схильні до зворотного розвитку

Британська онлайн платформа Skills You Need доповнює наведену класифікацію *персональними* (тайм-менеджмент, саморозвиток, управління емоціями, більше того – раціональне харчування, догляд за тілом, спортивні тренування, ефективний сон) та *інтерперсональними* (комунікація, командна робота, ведення перемовин, конфлікт-менеджмент) навичками тощо.

Показові спостереження журналіста Всеволода Некрасова, який проаналізував актуальні новини щодо десяти американських (Zoom Video Communications; Amazon; Netflix; Walmart; Steam; CVS Pharmacy; Papa John's, Domino's, Pizza Hut) і українських компаній (“Епіцентр”, “Укрпошта”, “Розетка” [20]), для яких пандемія виявилася “трампліном, а не гириями на ногах”. До спалаху коронавірусу, принаймні в Україні, перелік лідерів ринку за галузями мав дещо інший вигляд: “Сільпо Фуд”, “Епіцентр К”, “АТБ-Маркет”, “Ашан Україна”, “Metro Cash & Carry Україна” (рітейл); “Нова Пошта”, “Аеропорт Бориспіль”, “Укрпошта”, МАУ, “Укрзалізниця” (транспорт) та ін. [37]. Так чи інакше відбувається виразний зсув у бік продажу продовольчих і побутових товарів, зокрема на потужних онлайн-платформах віртуальних магазинів; у транспортній галузі скрутні часи переживають компанії, що займаються пасажирськими перевезеннями, натомість набирають обертів ті, що надають послуги з доставки, тощо. Вочевидь, у майбутньому інноваційне підприємництво буде змушене зважати на нові реалії: враховувати можливість ізоляції споживачів / користувачів, передбачати переорієнтацію виробників і надавачів послуг на віддалену працю в інших середовищах тощо. Це своєю чергою має спричинитися до значних змін у економічній і соціальній сферах, а також до трансформації світоглядних налаштувань людей.

У контексті окресленої проблематики привертають увагу міркування представників громадськості, як от співзасновниці ГО “Батьківський контроль” та ГО “Смарт освіта”, колумністки “Української правди” Зої Звиняцьківської [11] щодо вітчизняної освіти, зокрема дистанційної. Так, і громадський активіст Владислав Бовсуновський доходить невтішних висновків: “Військова агресія – і з’ясували, що немає армії. Пандемія – помітили, що немає медицини. Онлайн-уроки по телевізору – і, виявилось, немає й освіти” [2]. Іншої думки щодо процесу навчання Нассім Талеб: “Навчання тому, що ми не навчаємося тому, що ми не навчаємося, не відбувається само по собі (курсив – Н. Т.). Проблема – у структурі нашої свідомості: ми не досягаємо правила, ми досягаємо факти, і тільки факти. Метаправила (наприклад, правило, що ми схильні не досягати правил) засвоюються нами погано. Ми зневажаємо абстрактне, причому зневажаємо пристрасно” [30, с. 20]. Людина

має надавати перевагу інформації та знанням, що ґрунтуються на здавна ustalених правилах, а не перевіреним фактам (фейкам). Навчатися безперервно, впродовж усього життя, освоюючи альтернативні середовища, – у дистанційному навчанні (і не тільки) профільне міністерство вбачає майбутнє освітнього процесу в Україні [19].

Отже, пандемія 2020 року, наче звільнений із глека джін, кинула виклик усьому світовому співтовариству. Але, як мовиться, лихо не без добра. Спробуємо виокремити позитивні аспекти наслідків впливу Чорного лебедя – коронавірусу: падіння обсягів промислового виробництва – очищення довкілля; зростання смертності – зменшення навантаження на держбюджети завдяки припиненню соцвиплат (у випадку смерті літніх осіб), покращення матеріального становища родичів померлих завдяки успадкуванню їхнього майна; сприяння самоорганізації соціуму, докорінній переорієнтації свідомості людей на пошуки альтернативних засобів і ресурсів для існування в різних середовищах, дрейфування від немасштабовувальних (виробничих) професій до масштабовувальних (генерації ідей) [30, с. 71] тощо. У жодному разі пандемія коронавірусу не є приводом для веселощів, і ми широко співчуваємо померлим та їхнім родинам, проте карантин – це слушна нагода для роздумів, самозаглиблення й одночасно зближення з іншими, налагодження комунікації (на засадах трансформування традиційного мовно-естетичного ідеалу), роботи над помилками, самовдосконалення, корегування попередніх (у межох можливого) й ухвалення нових рішень, які або вбезпечать від іще жажливіших потрясінь, або мінімізують їхні руйнівні наслідки.

“Коли б знаття, де впаду, то б соломки підстелив” – народна мудрість, як завжди, доречно і вичерпна. Сподіваємося, завдяки коронавірусу-призвідцю майже всі пересвідчилися, що вже час готувати “соломку”. Людство має докорінно переглянути своє ставлення до довкілля, передусім рослинно-тваринного світу – аж до вірусів, щоб у подальшому не довелося хреститися (чи відхрещуватися). Щодо соціальних аспектів, то працедавцям насамперед варто замислитися про переорієнтування з немасштабовувальних професій на масштабовувальні, переведення персоналу там, де це можливо і доцільно, до home offices – віддалених робочих місць, розширення арсеналу способів і засобів комунікації тощо. Щодо освітньої галузі, то першорядним завданням педагога має стати далекоглядне скеровування процесу набуття нових і вдосконалення вже наявних компетентностей. Ті, хто навчають, повинні чітко усвідомлювати суспільні запити, правильно розуміти свою місію (викладача, тьютора, модератора, коуча тощо) на певному відтинку довгого шляху освіти (зокрема дистанційної) впродовж усього життя, повсякчас опановувати прогресивним інструментарієм і творчо поєднувати знання предмета з рештою фахових умінь та навичок. І в цьому контексті особливої ваги набуває витворення специфічного мовно-естетичного ідеалу середовища дистанційного навчання.

Література:

1. “АТБ” обеспечит бесплатными проднаборами сотни тысяч социально незащищённых украинцев // Думская. 3 апреля 2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://dumskaya.net/news/korporatsiya-atb-predostavit-580-tysyach-besplat-112210/>
2. *Бовсуновский В.* – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.facebook.com/bovvlad?fref=nf>
3. *Бодрийяр Ж.* Прозрачность зла / Ж. Бодрийяр / пер. с франц. Л. Любарской, Е. Марковской. М. : Добросвет, 2000. 257 с. – Электронный ресурс. – Режим доступа : http://yanko.lib.ru/books/philosophy/Bodriyar3+.htm#_Тoc506906334
4. Большой театр. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.bolshoi.ru/about/relays/>
5. Гарик Кричевский спел о коронавирусе // Корреспондент.net, 25 марта 2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://korrespondent.net/lifestyle/4209074-haryk-krychevskiy-spel-o-koronaviruse> <https://korrespondent.net/lifestyle/4209074-haryk-krychevskiy-spel-o-koronaviruse>
6. *Герцен А.И.* Собр. соч. : в 30 т. / А. И. Герцен. – Т. VIII : Былое и думы. 1852–1868. Ч. I – III. – Москва : Изд-во АН СССР, 1956. – 526 с. – Электронный ресурс. – Режим доступа : https://imwerden.de/pdf/herzen_ss_v_30_tt_tom_08_1956_text.pdf
7. *Гоголь М.В.* Вій / М. В. Гоголь / пер. Антін Харченко – Электронный ресурс. – Режим доступа : <http://www.ukrlib.com.ua/world/printit.php?tid=14>.

8. Государственный Русский музей (Санкт-Петербург). – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://bit.ly/21OQDjg>
9. Дениско Л.Н. Н. В. Гоголь об истоках украинской философии в повести “Вий” / Л. Н. Дениско // Філософія мови: текст, образ, реальність : матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції до 200річчя з дня народження Миколи Васильовича Гоголя, 30–31 березня 2009 року / відп. за вип. : В. М. Вандишев, С. О. Швачко. – Суми : Видво СумДУ, 2009. – С. 90–91.
10. Запрет на маски, внезапная любовь к спорту и следящий за всеми “Большой брат”: карантин глазами одесситов во всём мире // Думская. 12 апреля 2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://dumskaya.net/news/perezhivayushchie-koronavirus-odessity-vo-vsem-m-112447/>
11. Звиняцьківська З. Школа життя: як дистанційне навчання та уроки по телевізору виявили, що в Україні немає освіти / З. Звиняцьківська // Українська правда. Життя. 10 квітня 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/04/10/240548/>
12. Иноземцев В.А., Борушко Н.В. Информационные технологии как фактор трансформации дистанционного обучения и изменения образовательной среды / В. А. Иноземцев, Н. В. Борушко // Материалы международной научно-технической конференции ААИ “Автомобиле- и тракторостроение в России: приоритеты развития и подготовка кадров”, посвященной 145летию МГТУ “МАМИ”. Кн. 12 (Секция 12. “Развитие образовательного процесса на основе современной системы интерактивного обучения в условиях модернизации образования”). Круглый стол 6 : “Проблемы и перспективы социогуманитарной подготовки современного инженера”. – М. : МГТУ «МАМИ», 2010. – С. 455–458. – Электронный ресурс. – Режим доступа : http://mospolytech.ru/science/mami145/scientific/S_12.htm
13. Калиновська Т. Трактор проти коронавірусу: що стоїть за відмовою Лукашенка від карантину в Білорусі / Т. Калиновська // Європейська правда. 7 квітня 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2020/04/7/7108467/>
14. Камеди Клуб. USB – “Песня про Карину на карантине”. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.youtube.com/watch?v=-hpu-WiutEw&feature=youtu.be>
15. Книш І.В. Концептуалізація номадизму: соціокультурний дискурс : монографія / І. В. Книш. – Одеса: КУПРІЄНКО С. В., 2018. – 430 с.
16. Королев А. Нассим Талеб “Пандемия – это не черный лебедь” / А. Королев // Общество, 28 апреля 2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://mkset.ru/news/society/28-04-2020/nassim-taleb-pandemiya-eto-ne-chernyy-lebed>
17. Лысенко Д. Героический подвиг. Англия / Д. Лысенко // Weekly Russian Newspaper. 08.04.2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://angliya.com/2020/04/08/karantin-derevnya-eyam-angliya/>
18. Мафія роздає безкоштовні продукти нужденним в Італії // Європейська правда. 10 квітня 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.eurointegration.com.ua/news/2020/04/10/7108628/>
19. Наказ “Про затвердження Положення про дистанційне навчання” № 466 від 25.04.2013. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>
20. Некрасов В. Десять американських та українських компаній, які “піднімаються” на карантині / В. Некрасов // Економічна правда. 22 квітня 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.epravda.com.ua/publications/2020/04/22/659639/>
21. Олійник І. Трохи позитиву: гурт “Лісапетний батальйон” заспівав про вірус / І. Олійник. – Электронный ресурс. – Режим доступа : https://ye.ua/kultura/47989_Trohi_pozitivu_gurt_Lisapetniy_batalyon_zaspivav_pro_virus.html
22. Отина А.Е. Воплощение карнавальнoй смеховой традиции в повести Н. В. Гоголя “Вий” / А. Е. Отина // Філософія мови: текст, образ, реальність : матеріали Міжнародної науково-теоретичної конференції до 200річчя з дня народження Миколи Васильовича Гоголя, 30–31 березня 2009 року / відп. за вип. : В. М. Вандишев, С. О. Швачко. – Суми : Видво СумДУ, 2009. – С. 131–132.
23. Перцова В. Как самоизоляция во время чумы помогла Исааку Ньютону совершить научную революцию / В. Перцова // Forbes. 17.03.2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.forbes.ru/forbeslife/395257-kak-samoizolyatsiya-vo-vremya-velikoy-chumy-pomogla-isaaku-nyutonu-sovershit-revolutsiyu>
24. Сальникова Л. Как переживали изоляцию русские писатели и их герои / Л. Сальникова // Культура. РФ. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://www.culture.ru/materials/255668/kak-perezhivali-izolyatsiyu-russkie-pisateli-i-ikh-geroi>
25. Скоростецкий В. “... Краше лікарю й солдату ти допоможи!”: українці створили кавер-версію “вірусної” пісня американських ветеранів про карантин. / В. Скоростецкий // АрміяInform. 11 квітня 2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://armyinform.com.ua/2020/04/krashhe-likaryu-j-soldatu-ty-dopomozhy-ukrayinczi-stvoryly-kaver-versiyu-virusnoyi-pisni-amerykanskyh-veteraniv-pro-karantyn/>
26. Скоростецкий В. Не спричиняйте паніки, не бийтеся у чергах за рулон туалетного паперу, користуйтеся антисептиком – поради від американських учасників бойових дій / В. Скоростецкий // АрміяInform. 30 березня 2020. – Электронный ресурс. – Режим доступа : <https://armyinform.com.ua/2020/03/ne-sprychunuyajte-paniky-ne-byjtesya-u-cherгах-za-rulon-tualetnogo-paperyu-korystujtes-antyseptikom-porady-vid-amerykanskyh-uchasnykiv-bojovyh-dij/>

27. Стадницький Т. Пісня про карантин / Т. Стадницький. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://uk-ua.facebook.com/vipternopil/videos/vb.831588456889038/625408808026224/?type=2&theater>

28. Сумський музикант записав пісню про карантин / SumyToday. 02 квітня 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://sumy.today/news/culture/1177-sumskiy-muzykant-zapysav-pisniu-pro-karantyn.html>

29. Сумський музикант записав пісню про карантинні штрафи (відео). SumyToday. 07 квітня 2020. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://sumy.today/news/culture/1444-sumskiy-muzykant-zapysav-pisniu-pro-karantynni-shtrafy-video.html>

30. Талєб Н.Н. Чёрный лебедь. Под знаком непредсказуемости / Н. Н. Талєб / пер. с англ. : В. Сонькина, А. Бердичевского, М. Костионовой, О. Попова. Москва : КоЛибри, 2010. 528 с. (Серия : Человек Мыслящий. Идеи, способные изменить мир).

31. Храм Гроба Господня в Иерусалиме. – Электронный ресурс. – Режим доступа : https://santosepulcro.co.il/tours/santosepulcro/ru/html5/index.html?fbclid=IwAR1n4oeSxi44cFhoFmoAIM1qqjc9yS_7GYPTIp7W5em-Iy6zMEIS_jg25L4

32. Що таке Soft Skills? В чому різниця Soft і Hard Skills? // Січ. 24, 2017. – Електронний ресурс. – Режим доступу : <https://www.welldone.org.ua/shho-take-soft-skills-v-chomu-riznitsya-soft-i-hard-skills>

33. Center for Systems Science and Engineering at Johns Hopkins University. – Electronic resource. – Mode of access : <https://systems.jhu.edu/research/public-health/2019-ncov-map-faqs/>

34. COVID-19 Dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU). – Electronic resource. – Mode of access : <http://gisanddata.maps.arcgis.com/apps/opsdashboard/index.html#/bda7594740fd40299423467b48e9ecf6>

35. Louvre. – Electronic resource. – Mode of access : <https://www.louvre.fr/en/media-en-ligne>

36. Metropolitan Opera. – Electronic resource. – Mode of access : <https://bit.ly/2TTSr1f>

37. Mind Innovation Index 2019: искусственный интеллект, но пиратский софт. 11 октября 2019. – Electronic resource. – Mode of access : <https://mind.ua/ru/publications/20203121-mind-innovation-index-2019-iskusstvennyj-intellekt-no-piratskij-soft>

38. Orent W. How Plagues Really Work. The next pandemic will erupt, not from the jungle, but from the disease factories of hospitals, refugee camps and cities / W. Orent / ed. by P. Weintraub. – Electronic resource. – Mode of access : <https://aeon.co/essays/the-next-pandemic-will-be-nothing-like-ebola>

39. Popper K. The Calculus of Probability forbids Ampliative Probabilistic Inductive / K. Popper. – Abstracts of the 7th Congress of Logic, Methodology and Philosophy of Science. – Salzburg, 1983. Vol. 1. – P. 250–252.

40. RADIO ТАРОК NEWS. Самоізоляція. – Electronic resource. – Mode of access : https://www.youtube.com/watch?v=tdKzS_8z2TM

41. Sistine Chapel. – Electronic resource. – Mode of access : http://www.vatican.va/various/cappelle/sistina_vr/index.html

42. The British Museum. – Electronic resource. – Mode of access : <https://www.youtube.com/user/britishmuseum>

43. The Metropolitan Museum of Art. – Electronic resource. – Mode of access : <https://www.metmuseum.org>

44. Trump D.J. Executive Order on Encouraging International Support for the Recovery and Use of Space Resources / D. J. Trump // The White House, April 6, 2020. – Electronic resource. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/executive-order-encouraging-international-support-recovery-use-space-resources/>

45. Vienna State Opera. – Electronic resource. – Mode of access : <https://bit.ly/39OINIQ>

I. KNYSH. SPECIFICITY OF WORLDVIEW TRANSFORMATIONS DUE TO CORONAVIRUS DISEASE (COVID-19)

The article deals with the concept of the Black Swan, the properties and the impact of the phenomenon on the worldview. An attempt has been made to transpose it to the situation with the outbreak of coronavirus disease (COVID-19). It has been stated that diseases which causative agent kills its host can be predicted as defeated, while diseases which causative agent plays the role of a trigger for pandemics have a greater potential for survival. There have been clarified the prerequisites for initiating quarantine and measures introduced to “narrow boundaries” of a person. The author analyses the consequences of self-isolation referring to the examples from the biographies of famous figures of science and culture. The transformation of worldview, ontological, axiological and epistemological factors under emergency conditions has been dwelt on. Distancing in the real environment is proving to predetermine estrangement of people, while in the virtual environment it preconditions their rapprochement, which contributes to the creation of a specific communication environment. Emphasis is placed on new types a person’s

“varying boundaries”, environments of education (distance) and work (remote), which have become feasible due to information and communication technologies.

Key words: *coronavirus disease (COVID-19), Black Swan, trigger, emergency, quarantine, worldview, “narrowing / expanding boundaries” of a person, real / virtual environment, communication, information and communication technologies, distance education.*

И.В. КНЫШ. СПЕЦИФИКА МИРОВОЗРЕНЧЕСКИХ ТРАНСФОРМАЦИЙ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНОЙ СИТУАЦИИ ВСЛЕДСТВИЕ COVID-19

Представлена концепция Чёрного лебедя, выяснены свойства и мировоззренческое влияние этого феномена, предпринята попытка его транспонирования на ситуацию вокруг COVID19. Констатируется, что болезни, возбудитель которых будет убивать своего носителя, можно заранее считать уязвимыми, одновременно те, чей возбудитель окажется потенциальным триггером, будут иметь большие шансы на выживание. Подчёркнута трансформация мировоззренческих, онтологических, аксиологических и гносеологических факторов в условиях чрезвычайной ситуации. Освещена история карантина и предпринятые меры по “сужению границ” человека. Привлечены к рассмотрению последствия пребывания в самоизоляции на примерах из биографий известных деятелей науки и культуры. Отмечено, что дистанцирование в реальном мире обуславливает отдаление людей друг от друга, а в виртуальном – их сближение, что способствует формированию своеобразной коммуникационной среды. Внимание акцентировано на новых разновидностях “варьирования границ” человека, образования (дистанционное) и работы (удалённая), которые появились благодаря информационно-коммуникационным технологиям.

Ключевые слова: *COVID-19, коронавирус, Чёрный лебедь, триггер, чрезвычайная ситуация, карантин, мировоззрение, “варьирование (сужение / расширение) границ” человека, ваганты, реальная / виртуальная среда, коммуникация, информационно-коммуникационные технологии, дистанционное образование.*

В.Б. Фадєєв, кандидат філософських наук, завідувач відділу
філософських проблем етносу та нації Інституту філософії
імені Г.С.Сковороди НАН України

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ, НЕРІВНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОНОВЛЕННЯ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ

У статті досліджуються зміни у функціонуванні демократичних режимів, викликані кризою держави загального добробуту. Аналізується зростання соціально-майнової нерівності та його зв'язок з глобальними трансформаціями останніх десятиліть. Робиться висновок, що оновлення демократичної політики передбачає запровадження заходів, спрямованих на реанімацію соціальних зв'язків та залучення громадян до участі у політичному житті й урядуванні.

Ключові слова: *глобалізація, нерівність, соціальна справедливість, демократична політика*

1

Суспільно-політичні зміни останніх років, що мали місце як у провідних демократичних країнах Заходу, так і в країнах постсоціалістичного транзиту, можна сприймати як відображення ключової проблеми, спричиненою неспроможністю урядів цих держав адекватно реагувати на політичні та економічні виклики, що постали перед ними. Посилення протестних настроїв в цьому разі є лише своєрідним симптомом, що відсилає до низки соціально-економічних негараздів, від яких потерпають демократичні суспільства – зростання безробіття та майнової нерівності на тлі низьких темпів економічного зростання та зменшення впливу традиційних політичних партій. Як зауважують дослідники [1; 2], на